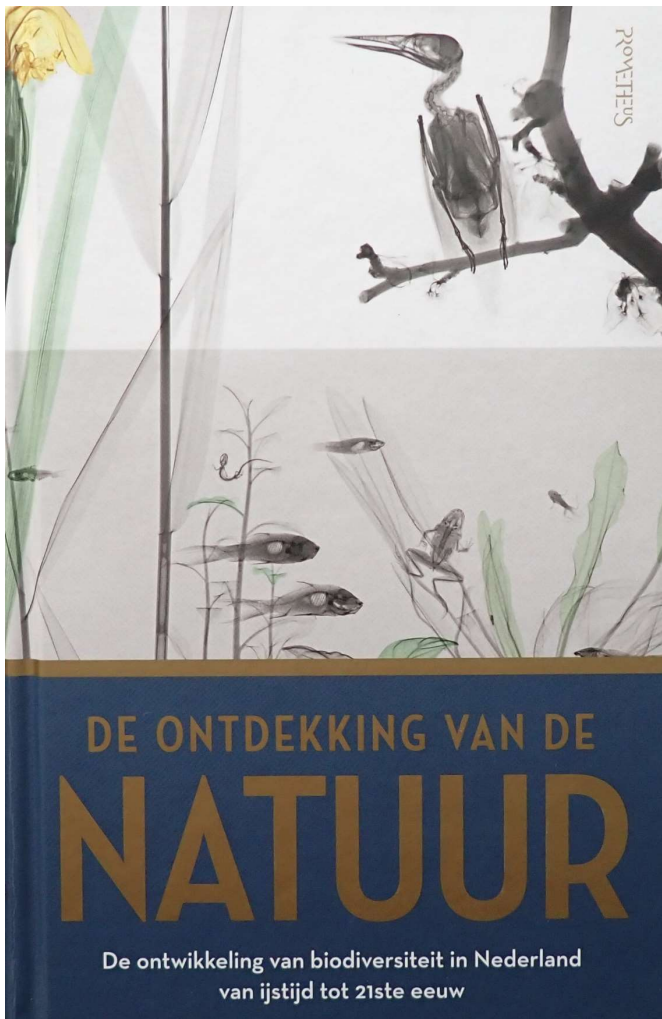

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk

Jan Luiten van Zanden, Thomas van Goethem, Rob Lenders & Joop Schaminée 2021. **De ontdekking van de natuur. De ontwikkeling van biodiversiteit in Nederland van ijsijd tot 21ste eeuw.** Uitgever Prometheus, Amsterdam. 330 pagina's. Prijs € 30.

Het is maar goed dat de schrijvers een duidelijke ondertitel aan de door hen gekozen titel toevoegden. Bij het zoeken naar de titel op het internet kom je direct bij het boek met dezelfde titel dat in 2021 de Jan Wolkers Prijs won (Hans Mulder 2021). De ontdekking van de natuur. Uitgever Terra Zutphen. Prijs € 50). En juist die ondertitel zegt precies waar dit boek over gaat: de Nederlandse biodiversiteit is geen vast gegeven, maar is uitermate variabel onder invloed van het klimaat, maar nog meer door menselijk handelen.

Je zou verwachten dat een boek over biodiversiteit begint met de veel gehoorde stelling dat het met de biodiversiteit in ons land slecht is gesteld en dat die biodiversiteit met wel 75% is teruggelopen. Met dat soort beweringen houdt dit boek zich niet bezig.

De schrijvers hebben een goed leesbaar boek geproduceerd dat iedereen met belangstelling voor de natuur en interesse in geschiedenis moeiteloos zal uitlezen. Begonnen wordt met het verre verleden toen de laatste ijsijd eindigde. Met een paar grote stappen komen we aan in het tijdvak waarin *homo sapiens* tot akkerbouw overging en zich op vaste plaatsen vestigde. Het produceren van meer voedsel dan voor eigen behoefte, leidde tot de vorming van steden. De invloed op het landschap moet groot zijn geweest. Uitgebreid gaat het boek in op de Middeleeuwen toen in West-Nederland het veen werd ontgonnen en de oppervlakte met zeer vogelrijke moerasbossen drastisch afnam. Daar kwamen echter weer andere vogels voor terug. Vermakelijk is de bijdrage over het meest spectaculaire feestmaal van Filips de Goede op 17 februari 1454. Van dit feestmaal is precies bekend wat er allemaal werd opgediend. De menukaart geeft een aardige indruk van wat er in die tijd aan levende have in Vlaanderen te vinden moet zijn geweest.

In het boek neemt het begrip half-natuur een belangrijke plaats in. Vrijwel alle landschappen in ons land zijn gevormd door menselijk ingrijpen. Dat leidde lang niet altijd tot een afname van de biodiversiteit. De aanleg van doornige heggen als veekering bood kansen aan veel vogels en insecten. De 'ontdekking' van prikkeldraad in 1867 daarentegen leidde in veel streken tot het opruimen van heggen en houtwallen.

De cultuurtechnische ingrepen tijdens de vorige eeuw hebben de biodiversiteit beslist geen goed gedaan. De eerste helft was de tijd van de grote ontginningen in veen- en heidegebieden, de tweede helft volgde met rigoureuze ruilverkavelingen. Dit ging gepaard met een sterke toename van de bevolking en een ongekende toename van de bio-industrie.

Toch eindigt het boek niet in mineur. In 1932 werd de aanleg van de Afsluitdijk de grootste ecologische ramp genoemd die ons land had gekend. Het unieke brakwatergebied Zuiderzee veranderde in een zoetwatermeer. Nu wordt bij Kornwerderzand een omvangrijk systeem ontwikkeld om trekvisserij nieuwe mogelijkheden te bieden om van zoet naar zout water te migreren. Ook zijn de schrijvers enthousiast over de Marker Wadden waar beter over natuurontwikkeling is nagedacht dan bij het door grazers kaalgevreten gebied Oostvaardersplassen. Ook langs de Grote Rivieren is in het kader van het project Ruimte voor de Rivier een grote stap gezet naar natuurherstel. Geen hogere dijken, maar verlaging van de uiterwaarden en de aanleg van nevengeulen, voorkomen nu overstromingen.

Het boek eindigt met de volgende zin: "Er is hoop voor de Nederlandse natuur. Het is denkbaar dat de biodiversiteit zich stabiliseert en misschien zelfs weer aan een herstel begint, het kan! Maar we zullen het als mensen zelf moeten willen en doen."

Theunis Piersma, Petra de Goeij, Willem Bouten & Carl Zuhorn 2021. **Sinagote. Het levensverhaal van een lepelaar.** Uitgever NoordboekNatuur, Gorredijk. 224 pagina's. Prijs € 22,90.

Dat het goed gaat met de Lepelaar in ons land is tegenwoordig bij iedereen wel bekend. Van nog geen 200 paren tijdens het dieptepunt eind jaren zestig naar ruim 3000 broedparen nu, is een spectaculaire ontwikkeling. Maar wat weten we eigenlijk van de leefwijze in ons land en tijdens de trek? Om daar meer zicht op te krijgen startte de Werkgroep Lepelaar, met Otto Overdijk als onvermoeibare stimulator, een omvangrijk kleurringprogramma.

Veel jonge Lepelaars kregen aan beide poten een aantal kleurringen waardoor ze individueel herkenbaar werden. Vervolgens zijn er mensen nodig die het geduld kunnen opbrengen die ringen af te lezen. Je denkt wellicht dat dit bij zo'n grote vogel vrij eenvoudig is, maar dan zit je er naast. Lepelaars foerageren vaak in diep water waarbij de ringen niet te zien zijn. Als ze rusten op een zandplaat of een ondiepte, staan ze vaak op één poot, waardoor de complete combinatie niet afgelezen kan worden. Tijdens een bezoek aan de vogelhut bij het Jaap Deensgat in het Lauwersmeer sprak ik daar jaren geleden een man met veel geduld die continu een groep rustende Lepelaars observeerde. Omdat vrijwel alle Lepelaars steeds op één poot stonden, had hij na een uur nog slechts van drie vogels een complete links-rechts serie van kleurringen kunnen noteren.

Het onderzoek naar de verblijfplaatsen van Lepelaars kwam in een stroomversnelling door bij een aantal

Lepelaars een zwart 'kastje' op de rug te binden. Dit kastje, gevoed door zonnecellen, slaat elke tien minuten de gegevens op omtrent plaats, vlieghoogte en beweging. Die gegevens worden niet zomaar automatisch doorgeseind naar de computer van de onderzoeker! Om te weten waar de gezenderde Lepelaar is geweest, moet de bewuste vogel benaderd worden om op vrij korte afstand met speciale richtapparatuur de gegevens uit het kastje over te hevelen naar de harde schijf van de onderzoeker. Vandaar dat dit onderzoek staat of valt met de plaatstrouw van een broedvogel.

Het verhaal in dit boek is opgehangen aan een Lepelaar die gevangen werd op haar nest, gelegen op de Oosterkwelder van Schiermonnikoog. Na een jaar keerde de vogel niet terug op Schier, maar gelukkig werd deze Lepelaar ontdekt in een kolonie op Vlieland. Vervolgens lukte het de vogel voldoende dicht te benaderen om de gegevens van een heel jaar binnen te halen. Ook in de jaren hierna lukte het steeds om deze Lepelaar steeds weer op te sporen.

Al spoedig bleek deze vogel tijdens de trek naar Zuid-Spanje een vaste stopplaats in Bretagne te hebben. Dit werd al vermoed omdat ijverige Fransen de vogel al enkele keren aan de kleurringen hadden herkend. Omdat de naam van dit Bretonse dorpje Sina is, gaven de Nederlandse onderzoekers deze Lepelaar de naam Sinagote. Niet echt een naam die lekker bekt. Het verhaal in dit boek is aan deze Lepelaar opgehangen.

Door al het onderzoek blijkt nog duidelijker dan gedacht dat elke Lepelaar eigen keuzes maakt. Kaartjes in het boek laten mooi zien waar vanuit de kolonie gefoerageerd wordt en hoe elk jaar de trek verloopt. Zo trekt Sinagote steeds via Bretagne naar Cadix in Zuid-Spanje. Andere Lepelaars vliegen door tot de Banc d'Arguin, een waddeengebied langs de kust van Mauretanië. Op die reizen doen de Lepelaars verschillende rustplaatsen aan. Deze gebieden worden ook in het boek besproken zoals het Marais d'Orx en de Baai van Santoña, twee gebieden waar wij op vakantie ook passeerden en Lepelaars zagen.

Het boek eindigt met een gezenderde dochter van Sinagote, die de naam Dirkje kreeg omdat ze wel eens bij Dirksland op Overflakkee werd gezien. Zo vermeldt het boek dat onze leden Sam en Fietje van der Meij uit Rijnsburg op 26 februari 2018 vanaf een parkeerterrein bij Melissant (dichtbij Dirksland gelegen) deze Lepelaar in de luwte van een rietkraag op een bevroren sloot zagen staan. Achter in het boek staat een uitgebreid dankwoord aan alle medewerkers dat eindigt met een dankwoord aan Sinagote. De schrijvers danken haar voor de tolerantie voor mensen, de achteloosheid waarmee ze haar kastje meedroeg en voor haar rol als ambassadeur voor deze iconische soort.

Tenslotte nog een opmerking over de vormgeving. De teksten zijn uitstekend leesbaar zonder lastig jargon. Het boek is fraai geïllustreerd met foto's van allerlei locaties. Hierbij zijn ook enkele foto's van René van Rossum genomen van trekkende Lepelaars over zee. Een minpunt vond ik evenwel dat de bijschriften in een klein lettertype vertikaal naast de foto dichtbij de vouw zijn geplaatst. Hierdoor moet het boek steeds flink open geduwd worden om de tekst te kunnen lezen.

